

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Cziráki Zsuzsanna

„Senkinek pénzen vött rabjai nem voltunk sem nem vagyunk”

Brassó és a fejedelmi hatalom viszonya a város fejedelmi szolgáltatásai tükrében,

Bethlen Gábor uralkodása idején

SZTE BTK

Történettudományi Doktori Iskola

Modernkori Program

Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Alprogram

Témavezető: Dr. Papp Sándor

Szeged, 2010

Doktori disszertációm az elmúlt években folytatott kutatásaimba enged bepillantást, melyek során az erdélyi szászok, ezen belül is célirányosan Brassó és a Barcaság kora újkori történetével foglalkoztam. E tágabb témakörön belül munkám egészen pontosan Brassó és a fejedelmi hatalom viszonyára irányul Bethlen Gábor uralkodása idején, egy sajátos aspektusból, Brassónak, mint privilegizált autonóm közösségnek a fejedelem számára teljesített szolgáltatásaiból kiindulva. A doktori értekezés gerincét a brassói városi számadáskönyvek jellegzetes forráscsoportja adja (Arhivele Naționale ale României Filiale Brașov. Socoteli vilicale. Stadthannenrechnungen. Primaria municipiului Brașov. V/19–V/23.). Voltaképpen a város könyveléséről van szó, ami a pénzügyek kezelésével megbízott városi tisztviselő, a városgazda – a szászok Stadthann vagy questor névvel illették – kezén átfutó pénzek tételes kimutatását tartalmazza, bevételekre és kiadásokra osztva. A brassói számadáskönyvek tekintetében Bethlen Gábor uralkodására vonatkozóan abban a szerencsésnek mondható helyzetben vagyunk, hogy a számadáskönyveket csaknem hiánytalanul vizsgálhatjuk. Az 1618-1619-es esztendőkre vonatkozó feljegyzések sajnálatos módon nem állnak rendelkezésre, ám a fennmaradó 15 esztendőnyi anyag mégis elegendő információt szolgáltat ahhoz, hogy meghatározhassuk a főbb irányvonalakat, ami a város fejedelmi szolgáltatásait illeti, valamint adalékokkal szolgál a város diplomáciai tevékenységéhez is. A számadáskönyvek különös értéke nyilvánvaló gazdaságtörténeti jelentőségükön túl abban rejlik, hogy bejegyzéseiket gyakran olyan magyarázatokkal látták el, melyek több ponton is kiegészíthetik a bethleni időszak belpolitikájára, diplomáciájára vagy akár életmódjára vonatkozó ismereteinket is. Munkám során arra törekedtem, hogy a számadáskönyvekből nyert eredményeket egyeztessem és kiegészítsem egyéb forrásokkal, illetve a vonatkozó szakirodalommal. Különösen a diplomáciai rész volt az, ahol a leginkább merítettem a brassói állami levéltár (Arhivele Naționale ale României Filiale Brașov) dokumentumai mellett a Magyar Országos Levéltár Thurzó- és Dóczy-levéltárából, illetve a bécsi állami levéltár Haus-Hof- und Staatsarchiv Hungarica, Turcica, valamint Hofkammerarchiv gyűjteményeinek anyagaiból. Kézenfekvő viszonyítási pontként felhasználtam még egy magyar-szász vegyes lakosságú, ám kétségtelenül a vármegyei magyar területhez idomuló kulcsos város, Kolozsvár számadáskönyveinek mikrofilmes változatát.

Ebben a megközelítésben tehát elsősorban olyan kérdésekkel foglalkozom, vajon mivel, hogyan és milyen mértékben szolgálta Brassó az erdélyi fejedelmet. Dolgozatom bevezetésében mindazonáltal szükségesnek éreztem, hogy az eddigi szakirodalmi eredmények

és mindaddig feltáratlan források bevonásával vázoljam Brassó és a tőle elválaszthatatlanul megjelenő Barcaság, valamint a fontosabb tendenciák tekintetében a szászság 17. század eleji helyzetét, különös tekintettel a társadalom- és gazdaságtörténeti vonatkozásokra. Bethlen Gábor uralkodása, illetve annak előzménye olyannyira különleges időszaknak bizonyul a szászok és különösen Brassó történelmében, hogy a központi hatalom és autonóm közösség szövevényes kapcsolatának vizsgálata során több szempontot is figyelembe kellett vennem. Így a dolgozatban elsőként a szász diplomácia meghatározó irányvonalait vettem szemügyre 1610-től, amely ugyan bajosan sorolható a fejedelem és a szászság viszonyát alapjaiban meghatározó szolgáltatások és privilégiumok rendszerébe, vizsgálata mégsem kerülhető meg.

Ennek legfőbb oka pedig az, hogy a Szász Universitas már Báthory Gábor idején bekapcsolódott abba a hatalmi játszamába, mely a közép-kelet-európai térség két meghatározó tényezője, a Habsburg Birodalom és az Oszmán Birodalom között zajlott már jó egy évszázada. Bár a két nagy ellenfélnek a középkori magyar királyság területén, egyben annak utódállamaiért folytatott harca a legutóbbi konfliktus – a tizenöt éves háború – után látszólag nyugvópontra jutott a zsitvatoroki és bécsi kettős békerendszer alapján, a hivatalos tárgyalásoknak a hadjáratok kardcsörtetéséhez képest tükörsima felszíne alatt továbbra sem szűnt meg a befolyási övezetekért folytatott diplomáciai hadviselés a felek között. A dolgozatban nyomon követtem a korabeli Habsburg külpolitika alfája és ómegájaként jellemezhető „Hauptkrieg” kérdését, mely az Oszmán Birodalom ellen viselt végső nagy háború vízióját kergetve mozgatta az európai külkapcsolati rendszer fonalait. II. Mátyás és háborúpárti tanácsadói koncepciójának gyújtópontjában Erdély és szűkebb vonzáskörzete állt annak a régi Habsburg-receptnek értelmében, mely a keresztény világ kapujában álló Magyar Királyság teljes visszahódítását e tartomány megszerzésével indította volna. Az „erdélyi vajdaság” Bécs alá rendelt és a Magyar Királyságon keresztül megvalósuló helyreállításában a császár és környezete a pápa, a lengyel király, illetve Havasalföld és Moldva Habsburg-barát vajdái mellett legbiztosabb belső hídfőállítására, az erdélyi szászokra is számított.

A szászok Bécshez fűződő lojalitása azonban több volt, mint kérdéses. A dolgozatban bemutatott források egyértelmű tanulságaként világos képet alkothatunk a szász diplomácia rugalmasságáról, mely sem egyik, sem másik birodalom mellett nem kötelezte el magát kizárólagosan. A korszak két meghatározó szász politikai egyénisége, a Brassó, valamint a Szász Universitas belső rendje felborulásának köszönhetően egyidejűleg a szászság élén is álló Weiss Mihály, majd Johannes Benkner tevékenysége igencsak zavarba ejtő ívet rajzol elénk: a két birodalmi centrumhoz fűződő kapcsolatok folyamatos fenntartása mellett, 1611-

ben a Habsburg, 1612-13-ban az oszmán, majd 1614-től ismét a Habsburg érintkezések jelentkeztek artikuláltabban a szász politizálásban. Az események és összefüggések részletes bemutatása mellett a dolgozatban arra is vállalkoztam, hogy ezekhez kapcsolódóan megkíséreljem felrajzolni a Szász Universitas döntéshozatalának e korszakban tapasztalható belső dinamikáját is, illetve a szász közösségeket a központi hatalomhoz kötő viszony diplomáciai mozgatórugóit.

A dolgozat következő nagyobb gondolati egységében a város fejedelmi szolgáltatásai állnak a vizsgálat középpontjában, mely abból az elképzelésből indul ki, hogy a fejedelmi hatalom és a privilegizált közösség – esetünkben az erdélyi szászok egyik meghatározó egysége, Brassó – viszonya a két fél megegyezése nyomán kialakuló, a privilégiumok és ellenszolgáltatások törvények, szerződések és a szokásjog által meghatározott rendszerén alapul. Kétségtelen, hogy mindez igen régi előzményekre tekint vissza Erdélyben. A szászok esetében az első ismert irat, mely kötelezettségeiket és kiváltságaikat rögzíti, az 1224-ben kiállított „Arany Szabadságlevél”, az Andreanum. Ebben II. András király széleskörű kiváltságokban részesítette a telepések utódait az egyházi élet, a kereskedelem, az igazságszolgáltatás és az öngazgatást terén. Cserében olyan kötelezettségeket rótt hűséges erdélyi „teuton” alattvalóira, mint a katonaállítás, a pénzbeli hozzájárulás, illetve a fejedelem befogadása. Ezek alkották a későbbiek során kiteljesedő szász szolgáltatáscsoportok alapját, és ez a komplex, kötelezettségeken és kiváltságokon alapuló rendszer vetette meg a szászföldi territoriális autonómia alapját Erdélyben, mely voltaképpen egészen 1876-ig érvényben maradt. A brassói területen – a Szász Universitas második legnagyobb, hangadó közösségéről van szó – folytatott vizsgálódások arra is választ adnak, milyen szolgáltatási tételekkel is egészült ki ez a középkori rendszer Bethlen Gábor idejére.

A diplomáciai tevékenység vizsgálatát követően, a fejedelmi szolgáltatások vizsgálatán belül elsőként a brassóiaknak a fejedelem szolgálatában végzett logisztikai tevékenységeit vettem sorra, melyek rendkívüli sokszínűséggel tárulnak elénk a feldolgozott források alapján.

1. A fejedelem befogadása

Az uralkodó befogadásának kötelezettsége középkori eredetre tekint vissza Erdélyben is, a szászok esetében már az Andreanum szabályozta ennek kereteit. A kora újkorra e szolgáltatást

illetően kialakult rendről a dolgozatban rövid jogi áttekintés nyújt tájékoztatást. A vizsgált időszakra vonatkozóan igen figyelemreméltó az, hogy Bethlen Gábor az előző fejedelemtől roppant feszült viszonyt örökölt Erdély harmadik rendi nemzetével, a szász nációval szemben, ez pedig a fejedelmi udvar befogadása terén is érezte a hatását. A fejedelem befogadásának kérdése számos kínos pontot magába foglalt, elsősorban az esemény gyakoriságát és a vendégsereg létszámát tekintve, melyek a fejedelem és Brassó párbeszédében különösen hangsúlyosnak bizonyultak. A nyilvánvaló viták dacára Bethlen Gábor természetesen nem mondott le városi látogatásairól, Brassóban összesen legalább tíz alkalommal, meghatározott útvonalon közlekedve fordult meg, az esemény gyakoriságát tekintve a fejedelem befogadása általában évi egy alkalmat tett ki. A fejedelmi látogatás valamennyi esetben ugyanazon menetrend szerint zajlott le a vendég beharangozásától a kivitelezésen át a Bethlen Gábor távozását kísérő pótlólagos szolgáltatásokig. A fejedelem befogadása nagy létszámú csoport szállásának, étkeztetésének, mozgatásának precíz megszervezését kívánta. Mindez részleteiben táruelénk a brassói források alapján, egyben megvilágítva a város szervezési mechanizmusait.

2. Követfogadás Brassóban

Brassóban a hivatalos körülmények között zajló vendéglátás megszokott jelenségnek volt mondható már a legkorábbi időktől fogva, hiszen a város lényegében Kelet és Nyugat határán, fontos kereskedelmi útvonalak kereszteződésénél fekszik. Az útonjárók népes és összetett csoportjából szempontunkból különösen azok tarthatnak számot érdeklődésre, akik az Erdélyből kiinduló vagy éppen az országot célként tekintő diplomáciai tevékenység részesei voltak. A felhasznált városi források kétségkívül azokban az esetekben szolgálnak a legértékesebb információkkal, amelyek a város hivatali ügyvitelének mindennapos elemeinek tekinthetők: a vármegyékkel, székelyföldi és fogarasi tisztviselőkkel folytatott napi ügyek szereplőit és tevékenységét, különféle megbízatásokat teljesítő fejedelmi biztosok és küldöttek jelenlétét, a brassóiak figyelmét felkeltő idegenek – leggyakrabban protestáns menekültek – megsegítését, külföldi követségek átutazását, fejedelmi követek érkezését, erdélyi követségek felkészítését tükrözik híven az aprólékos pontossággal feljegyzett adatok. A rendkívül szerteágazó anyagból azokat az eseteket emeltem át a dolgozatba, amelyekben egyértelműen bizonyítható, hogy a fejedelem parancsára történt szolgálatokra vonatkozik. Közülük messze a legjelentősebb tételt képviseli a brassói támogatással bonyolított fejedelmi diplomáciai tevékenység: az idegen követek – törökök, tatárok, havasalföldiek, moldvaiak, lengyelek, csehek, svédek, franciák, németek – fogadása, valamint a fejedelem által indított,

az esetek túlnyomó többségében portai követségek indítása. A fejezet eredményeit a követfogadást és -indítást áttekintő táblázat kíséri.

3. Postáلكodás és fuvarozás Brassóban

Erdélyben a postaszolgálat a fejedelmi udvarhoz kötődött, úgye a levelek keletkezési helye, a kancellária hatáskörébe tartozott. Felelőssége, jelentősége vitán fölüل állt, működési körülményeit törvényben szabályozták. Számtalan esetben igazolható azonban, hogy a postáلكodás a lakosságra is komoly terheket rótt, igaz volt ez a brassóiakra is. Az országlakosok szemszögéből tekintve e szolgáltatás alapvetően két részből állt össze. A fejedelem elsősorban saját – helyesebben országos ügyben eljáró – postáinak ellátását és kiszolgálasát várta el alattvalóitól, ez alól pedig nem voltak mentesek a privilegizált közösségek sem. De arra is bőven akadt példa, hogy egyszerűen „kikölcsönözte” valamely közösség állandó szolgálatban álló fizetett postáját. Brassó esetében mindkét jelenség megfigyelhető, sőt e két alapvető szituáció kiegészül még azzal az esettel is, amikor a várost a fejedelemhez küldött idegen posta ellátására kötelezték. A források alapján úgy tűnik, a gyűjtőnéven postáلكodásnak nevezett szolgáltatáscsoport tehát, ha nem is a legköltségesebb, de mindenképpen a leggyakoribb fejedelmi követelések közé sorolható. A fejezet a postáلكodás erdélyi szabályozását bemutató rövid elméleti bevezető, illetve a figyelemreméltóan szervezett brassói postarendszer ábrázolása után lépésről lépésre vizsgálja a városiak e téren nyújtott teljesítményét: a helyi posták feladatköreit, a fejedelem mellett teljesített küldetések típusait, az idegen postákkal szemben tanúsított bánásmódot Brassóban, valamint a postaszolgálatához lazán kötődő fuvarozási kötelezettségeket.

4. Brassói mesterek fejedelmi szolgálatban

A szászok bevonását a fejedelmi fejlesztésekbe semmi esetre sem lehetett megkerülni Erdélyben. Mivel a szász városok a térség viszonyaihoz képest fejlett iparral rendelkeztek, teljesítményük pedig Erdély élvonalába tartozott, bőségesen érkeztek fejedelmi megrendelések hozzájuk, pontosabban a falaik között tevékenykedő mesterekhez. Természetesen ezek jelentős részét Bethlen Gábor magánmegrendeléseként kezelhetjük, amelyért fizetéssel tartozott. Volt azonban olyan tevékenység is, amely kötelező szolgáltatásként nehezedett számos erdélyi közösségre, közöttük Brassóra. Ezek közül mindenekelőtt a gratuitus laborokon való részvételt emelhetjük ki, mely Bethlen Gábor uralkodásának idején elsősorban a fejedelmi székhely, Gyulafehérvár újjáépítéséhez kötődött. Brassóra irányítva a figyelmünket a fehérvári munkák mellett még az egyik legjelentősebb

fejedelmi birtok, Fogaras fejlesztése bírt jelentőséggel. A fejezetben megvizsgáltam a fejedelmi építkezéseket beindító törvényi háttérrel, azok helyszíneit, a brassóiak viszonyulását a vállalt kötelezettségekhez, illetve az általuk delegált mesterek tevékenységét. A brassóiak részvállalását a fejedelem szolgálatában áttekintő táblázat összesíti.

5. Főúri ajándékok

A főúri ajándékok beemelése a brassói szolgáltatások körébe első pillantásra talán szokatlannak tűnhet, elegendő indokot szolgáltat erre azonban az a tény, hogy a hivatalos ajándékok Brassóban és másutt is a politika és diplomácia elengedhetetlen részét képezték. A fejezet idevágó elméleti bevezetővel indul, mely a hivatalos ajándék fogalmát járja körül. Az így prezentált ajándék hozzáadott jelentéstartalma az erdélyi Szászföldön jól tetten érhető, hiszen már a szóhasználat is egyértelműen utal az ajándék funkcionális jellegére. A német nyelvben ez különösen jól megfigyelhető, hiszen a közismert „Geschenk” vagy „schenken” kifejezések helyett következetesen az „Ehrung” és a „verehren” főnevet és igét használja annak kifejezésére, hogy az ajándékozott tárgy elsősorban a megajándékozott pozíciójának szól, magyarul leginkább a „tisztelgő ajándék” értelmében, melyet „auff befehl”, vagyis parancsra adtak. A fejezetben bemutattam az ajándékozási alkalmakat a város és a fejedelem kapcsolatában, ehhez kapcsolódóan pedig azt a szövevényes ajándékozási rendszert, melynek nyomán a brassói politizálás rejtett csatornáit tárulnak fel. Néhány gondolat erejéig kitértem az ajándékozott holmikra és a megajándékozott személyekre is. A dolgozatban tárgyaltak ugyanis vetnek némi fényt a bethleni Erdély hatalmi hierarchiájára és az ahhoz illeszkedő koraújkorai szokásokra is, melyek talán legszembetűnőbb sajátossága a kasztszerű elkülönülés a megajándékozottak egyes csoportjai között. Szabályos „sávok” fedezhetők fel ugyanis az ajándékban részesülő személyek között, annak megfelelően, hogy milyen szerepet töltött be az illető. Fontos tanulsága mindennek, hogy a pozíció Erdély-szerte egységes szabályrendszer alapján került meghatározásra, és nem szabdalták a három rendi nemzet belső sajátosságaiból fakadó egyenetlenségek. Az „erdélyi protokoll” továbbá kiegészült a külföldi méltóságokkal és tisztviselőkkel szemben alkalmazandó bánásmóddal, mely adott esetben – elsősorban a havasalföldi és moldvai példák vonatkozásában – jelentősen eltért a hazaitól. Mindezek fényében az ajándékozási kérdések vizsgálata tehát nemcsak Brassó, hanem az Erdélyi Fejedelemség kora újkorai kapcsolatrendszerének megismeréséhez is hozzájárul.

6. Fejedelmi beszerzések

A dolgozatban feldolgozott adatok arra utalnak, hogy a szász városok a kora újkorban a gyakori háborúság dacára nemhogy megőrizték, de ki is teljesítették gazdasági erőfölényüket Erdélyben, melynek hátterében nem utolsó sorban a kor viszonyaihoz mérten virágzó kereskedelmük állt. Így természetesen a fejedelmi udvar számára is alkalmas beszerző helyszínnek számítottak. Ennek mértéke természetesen időről-időre változott, ám ez mit sem módosít azon, hogy a fejedelem beszerzési igényeinek kielégítése betagozódott a szászok által nyújtott szolgáltatások újkori rendszerébe. Ha azonban kissé közelebről szemügyre vesszük az egyes megrendeléseket, feltűnik, hogy a „fejedelmi beszerzés” általánosító fogalma mögött többféle tevékenység húzódik meg. Ide számítjuk az adott városban közvetlenül megvalósított vásárlásokat vagy megrendeléseket csakúgy, mint a város közreműködését a fejedelmi megbízottak külföldön kezdeményezett beszerzéseiben is. Kiegészítő szolgáltatásként természetesen ebben az esetben is számolnunk kell azzal, hogy a fejedelem gyakran a megvásárolt holmi fuvarozását is a városi közösségre bízta. Ezenfelül azokat az árucikkeket is tekintetbe kell venni, amelyeket a fejedelem nem vásárlásként, hanem egyéb jogcímen – például ajándékként – szerzett be a városiaktól. Mindezen szempontok szem előtt tartásával rajzoltam meg azt a képet, amely a Bethlen kori Brassót a fejedelmi beszerzésekben vállalt szerepét tekintve jellemezte.

7. Hadügyi szolgáltatások

A fejezet mindenekelőtt a brassói fegyveresek fejedelmi hadjáratokban vállalt szerepét járja körül Bethlen Gábor uralkodása idején. A szolgáltatás eredetét vizsgáló bevezetőt követően először a brassói katonaság jellemzőit vettem szemügyre. A források alapján e téren arra jutunk, hogy a városban két típusa létezett a katonáskodásnak. A rendre helyi – brassói és barcasági – hatáskörű ügyekben bevetett „Stadtdrabanten” vagyis városi darabontok mellett a város egy megközelítőleg 100 fős csapattal járult hozzá a szászokra kirótt 5-600 főnyi kontingenshez fejedelmi hadjárat esetén. Ezen felül fegyverek és egyéb felszerelések elkészítését rótták rájuk a fejedelem, valamint – 1558 óta – a szász papokat terhelő szállítási kötelezettség érintette még a brassóiakat. A dolgozat vonatkozó fejezete arra is rávilágít, hogy a szászság részt vállalt a hadianyagok, fegyverek előállításában és a fejedelem zsoldosainak kifizetésében. Mindezeket áttekintve a szászok hadügyek terén vállalt kötelezettségeinek bővülésére, a részfeladatok számának növekedésére következtethetünk, mely lényegesen eltér a középkori helyzettől.

A felsorolt anyagok együttvéve meglehetősen pontossággal teszik lehetővé mind a városi diplomácia, mind pedig Brassó város fejedelmi szolgáltatásainak részletekre törekvő feltérképezését, és a főbb tendenciák meghatározása. A dolgozatban tárgyalt pontokat vizsgálva nyilvánvaló, hogy Brassóban rendkívül erélyesen keltek a közösség érdekeinek a fejedellel szembeni védelmére. A jogok és kötelezettségek körül folytatott játszmában szükség esetén mindkét fél felhasználta a rendelkezésre álló – elsősorban gazdasági és diplomáciai – eszközöket. A „háború” fejedelem és privilegizált közössége között mindazonáltal csupán Bethlen Gábor uralkodásának első éveire volt jellemző, arra az időszakra, amikor a fejedelem trónja a sorozatos külpolitikai válsághelyzetek következtében még elég ingatag volt ahhoz, hogy ne léphessen fel kellő eréllyel a szigorú választási feltételeit szó szerint betartatni kívánó szászokkal szemben. Nem véletlen az sem, hogy a fejedelem elleni szász összeesküvés is erre az időre esett. A húszas évekre a brassóiak és a fejedelem viszonya konszolidálódott. Ekkorra ismét előtérbe került a szász politizálás praktikus, a körülményekhez messzemenően alkalmazkodó, mégis a közösség érdekeit mindvégig szem előtt tartó jellemvonása. Mindez azonban sem a közösség lázadását, sem pedig feloldódását nem jelentette a központi hatalommal szemben. A brassói „szász atyák” a közösség évszázados tapasztalataihoz mérten valósították meg a szász protekcionizmust a Barcaságban, illetve annak határain túl is. Különösen érdekes továbbá az a jelenség, ami az adatok feldolgozását követően a szászok és környezetük kapcsolatára vonatkozóan rajzolódik elénk: szó sem volt szász bezárkózásról vagy elszigetelődésről, ehelyett inkább a környező területekkel – Fogarasfölddel, Székelyfölddel, Havasalfölddel – és a fejedelmi adminisztrációval kialakult és tudatosan formált szimbiózisban a szász érdekek céltudatos védelméről beszélhetünk. A brassói adatok Bethlen Gábor hatalomgyakorlási technikájára vonatkozóan is szolgálnak néhány tanulsággal. A segítségükkel rekonstruálható szituációk ugyanis kiváló példái annak, hogyan kerülte meg a fejedelem a rendi kiváltságok bástyáját. A rendi nemzetek helyzetének reformjára irányuló kudarcba fulladt kísérletek azt jelzik, hogy a közügyek terén a nyílt színen nem sikerült megtörni a szászok akaratát. Privilegiumaikhoz kötődő szolgáltatásaik alapos kiaknázása révén azonban erőforrásaikat mégis sikerült az erősen központosított állam szolgálatába állítani.

A dolgozat eredményeihez kapcsolódóan néhány gondolat erejéig érdemes megemlékezni a téma dimenzióiról. Mit is nyerünk az itt összefoglalóan ismertetett adatok elemzésével? A brassói szolgáltatások körültekintő vizsgálata, rendszerezése betekintést enged egy kora újkori autonóm közösség, Brassó működési mechanizmusába. Továbbá

Brassó, a Szeben mellett hangadó szász centrum e korszakra jellemző viszonyainak feltárása során az egyetemes szász náció magatartására vonatkozóan is pontosabb képet alkothatunk. Ezenfelül adalékokkal szolgálnak nemcsak a város, hanem Erdély, a Habsburg-oszmán diplomácia kapcsolódási pontjain keresztül pedig az egész közép-kelet-európai régió történetére vonatkozóan. Mindazonáltal az sem vitás, hogy ez a munka csupán az első lépést jelentheti egy nagyobb vállalkozásban: feltétlenül szükséges a többi nagyobb szász város hasonló szempontokat követő vizsgálata, egyidejűleg a gazdag szász levéltári források beemelése az erdélyi történelemmel magyar nyelven foglalkozó munkákba. Reményeim szerint egy nagyobb lélegzetű, összehasonlító szempontok szerinti elemzés részeként a brassói eredmények a jövőben alkalmas kiindulási pontként szolgálhatnak a szászság és az erdélyi központi hatalom kapcsolatának komplex fejedelemségkori vizsgálata során.

A témában megjelent publikációk:

- *Johann Martin Honigberger: Napkeleti gyümölcsök.* Tanulmány és műfordítás. Documenta Historica. Szeged, 2003.
- *Erdélyi szász kronológia.* CD-ROM. Szomszédvárak Alapítvány. Pécs, 2004.
- *Erdélyi szász irodalomtörténet.* CD-ROM. Szomszédvárak Alapítvány. Pécs, 2004.
- *Az erdélyi szászok története. Erdélyi szász irodalomtörténet.* Imedias Kiadó, Pécs, 2006.
- *Beurteilung der historischen Rolle des Sachsentums in der älteren ungarischen Geschichtsschreibung anhand des Beispiels aus dem 17. Jahrhundert.* In: In The Eyes of the Neighbours – National Stereotypes and Characteristics in Middle-East Europe. Konferencia tanulmánykötet. Szeged, 2009.
- *Brassói és barcasági katonák Bethlen Gábor hadseregében.* Belvedere meridionale. 2010. XXII/3-4.
- *Geschenke und Geschenkanlässe in Kronstadt (Siebenbürgen) am Anfang des 17. Jahrhunderts angesichts der städtischen Quellen kirchlicher Provenienz.* Konferenzband „Pontes ad Fontes“. Brünn, 2010.

A témához kapcsolódó konferencia előadások:

A magyarokról alkotott kép Johannes Tröster „Das Alt- und Neu-Teutsche Dacia” című művében. Kora újkori magyar történeti PhD-konferencia. Szeged, 2006.

Die diplomatischen Beziehungen der Kronstädter Sachsen zu Wien und Konstantinopel in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. In: In The Eyes of the Neighbours – National Stereotypes and Characteristics in Middle-East Europe. International Conference of the University of Szeged and the International Visegrád Fund. Szeged, 2009.

Die Beziehung zwischen fürstlicher Macht und autonomer Gemeinde der Stadt Kronstadt unter der Regierung von Gabriel Bethlen. Doktorandenkolloquium für Geschichte Siebenbürgens. Regensburg, 2009.

Brassó és Bethlen Gábor viszonya a város fejedelmi szolgáltatásai tükrében. Kora újkori magyar történeti PhD-konferencia. Szeged, 2010.

Geschenke und Geschenkanlässe in Kronstadt (Siebenbürgen) am Anfang des 17. Jahrhunderts angesichts der städtischen Quellen kirchlicher Provenienz. Pontes ad fontes - Kirchengeschichte im Licht der historischen Hilfswissenschaften. Masaryk Universität Brno, 2010. szeptember 7-10.

Az erdélyi szászok szerepe Bethlen Gábor trónfoglalásában. Modern Minerva Alapítvány, Fiatal Történészek Konferenciája. Budapest, 2010.